
Az asszony szó nélkül készülődik a vacsorához.

A gangban a fal mellett áll az asztal. Ilyenkor, júniusban már itt szoktak enni, ma mégsem itt, hanem bent, a konyhában kezdett teríteni. Az ember már jóval előbb bejött, és eldőlt a heverőn. Hanyatt fekve, csukott szemmel, szólanul pihent, mintha halálosan kifáradt volna valamiben, s megszólalni sem lenne ereje.

— Mit enne? — kérdezi az asszony hosszú tétovázás után a kihúzott asztalfiók mellől, miközben jobb kezével megint visszanyúl a fiókba, éppen csak egy pillantást vet le, amíg megmarkolja a kenyérvágókés nyelvét, aztán oda sem néz, úgy, vaktában húzza elő, féloldalt az ember felé fordul, mintha nemcsak hallani, hanem látni is akarná, hogyan válaszol az neki. Jobb kezével az asztal abrosszal borított lapjára teszi a kenyérvágó kést, oda, ahol az előbb fölhajtotta az abroszt, hogy a fiókot félig kihúzhassa. Eddig a két kést meg a kenyeret készítette ki. A kenyérvágó kést nem engedi el, ahogy a nyelvét a markában szorítja, kissé ránehezedik az asztalra, amely a konyha közepén áll, kék kockás abrosszal leterítve. Szemében kíváncsiság, keze bizonytalanul meg-megrándul egy gondolatnyira. Nem rakodik tovább, nem készülődik, nyilván azért, mert tudnia kellene, mit akar vacsorázni a férje. Az azonban nem válaszol a kérdésére. Mintha nem hallotta volna. Az asszony mélyet sóhajt, visszanéz az asztalra, ujjai szétnyílnak, a kés nyelére simuló tenyere, homorún behajlítva egy pillanatig még, a nyél fölött marad; bal kéz felől, az asztal sarkán a kissé égett végű fél vekni, a fiók fölötti részen, az asztal hosszával párhuzamosan lefektetve, de az abrosz felhajtott, felgyúrt szélétől beljebb egy már kissé hátrabicsakló, fekete nyelvű bicska meg egy ennél valamivel hosszabb, de szintén öregnek látszó tompa hegyű kés; az asszony, mielőtt kezét a kenyérvágó késről fel-emelné, megint megmarkolja a nyelvét, fölemeli, talán csak egy-két milliméterre az abrosz fölé, aztán beljebb teszi, vagy inkább taszítja, szintén az abrosznak arra a sima részére, ahova már nem ér a felhajtott

szegély; a széles pengéjű, fényes, rozsdamentes acélú, szinte semmit meg nem kopott fekete markolatú, élével és fokával is szabályosan ívelő, a négy fényes végű szöggel két oldalt a penge folytatásához erősen oda-szorított markolat szilárdsága miatt el nem koptathatónak látszó, pallosra emlékeztető kés kihívón, fenyegetően csillan meg az esti, az este előtti fényben, a már jócskán kopott és fényét veszített hátrabicsakló bicska és a fanyelű tompa kés mellett, amelynek nemcsak az éle kopott el, de a nyele is, mintha a sok mosogatás, a mosogatóvíz kezdte volna ki, a nyél felfelé fordított, a penge felőli vége az első szögnél letört; a bicska nyele, valamilyen gyöngyházutánzat, több helyen megrepedezett, a nyél penge felőli végét valamilyen sárgás fémmel, talán ötvözzel szegték el, ezt a két fémlapot is egy szög szorította a penge nyélben végződő folytatásához, vagyis erre a szögre volt erősítve a penge átfúrt, átlukasztott vége, ezen fordult meg, mikor becsukták vagy valamilyen célra behajlították; a fekete nyelet még másik két szög fogta át, de ezen, az elsőn volt vágáskor is a legnagyobb megterhelés, ezért ez nyakdult ki leggyorsabban, emiatt bicsaklott hátra a penge; a sárgás fémlapocskán látszik, hogy kalapáccsal többször megpróbálhatták összebb verni, hogy keményebben álljon, a félresikerült ütések nyomai közvetlen a fémlapocska mellett a gyöngyházutánzaton is meglátszanak, a fémlapocska alig egy körömmnyi nagyságú, s a kalapács sarka többször mellé üthetett; látszik azonban az is, hogy ez a kalapálás nem sokat segíthetett a már nyilván nagyon öreg bicskán, amely nemcsak előre- és hátrabicsaklik, hanem teljesen meglazult, oldalt is lötyög, a szög és a körömmnyi nagyságú két fémlapocska, az ezek meg a gyöngyházutánzat alatt húzódó egy-egy vaslemez sem tudja szorosra összefogni, s ahogy az abroszon fekszik, a pengének legalább egy milliméterrel az abrosz felett kellene vízszintesen húzódnia, az azonban, éppen mert kilazult, ahogy az asszony letette, végével az abroszra esett, ellentétben a kenyérvágó késsel, amelynek pengéje feszesen áll a nyelet képező két vastag lemez szorításában.

— Nem hallja — dűnnyögi az asszony, inkább csak magának, aztán amikor leteszi a kenyérvágó kést, beljebb, az asztal közepe táján, de ezt is vízszintesen az asztal hosszára, talán azon a helyen, ahol az asztal lapja alatt a fiók véget ér, aztán betolja a fiókot, s visszaigazítja az előbb fölötté fölhajtott abroszszegélyt. Egy pillantást vet még az asztalon fekvő három késtre, majd az ember felé fordul. Mintha eszébe jutna valami, hirtelen visszafordul, a kések ott fekszenek kartávolságnyra tőle, de nem nyúl értük, tekintete megint visszasétál az ember felé. Az előbbi kérdésére még nem kapott választ. Nyilván szokatlannak találja az ember viselkedését, s mintha nem tudná, mitévő legyen. Csupa várakozó figyelem alacsony, vékony teste, ahogy kérdésére a választ várja. Még nem gyújtott villanyt, a nagygerendáról piszkosszürke huzalon lelógó, zománczott pléhtányérszerű lámpaernyő közepén ülő villanyégőből hidegen kéklenek az acélszálak. Az ember egy ideig nem válaszol. Még sem mozdul a kérdésre, az asszony azt hiheti, hogy alszik, s nem hallotta, mit kérdezett tőle. Csönd van. Semmi sem mozdul a konyhában. Sima víztükör. S egy csobbanás. Szokatlanul erős, türelmetlen, rémült, tiltakozó légyzúgás. Az asszony nem fordul hátra, éppen csak megrándul az arca. Az ablaktól távolabb, a konyhaszekrény mellett lóg a légyragasztó. Egyméternyi hosszú, három-négy centi széles sárgás-

pirosas, ragasztóval bevont vagy inkább átitalott, áttetsző papírszelet, egy rajzszöggel a gerendához erősítve, alsó végén hosszúkas, kerek dobozcska, ennek semmilyen szerepe sem maradt már, benne volt összegöngyölgetve a légyragasztó, de többé sosem teszik bele vissza. A légy mind erősebben zúg, s az ember talán nem is az asszony kérdésére, hanem erre nyitja föl a szemét.

Nem nagy a konyha, a heverő, amelyen az ember fekszik, alig két-három lépésnyire van az asszonytól, aki most elengedi az asztalt, könyékben behajlítva jobb kezét is derekához húzza, hasa fölött összekulcsolja ujjait. Pár pillanatig állva marad, figyelni az ember arcát, a heverő az ablak alatt áll, a beáramló világosság mellett jól láthatja a szinte felpattanó szemhéjakat. Aztán nem tépelődik tovább, a konyha szürke cementlapokkal kirakott, rongyszőnyeggel leterített padlóján a heverő mellé lép, megigazítja a dohánybarna takaró fej felől felgyűrődött sarkát, aztán az ember tágra pattant szemét figyelve, vállára teszi a kezét, kissé megrázza, s mikor az, mintha csak most ébredne fel, pislogni kezd, csak akkor kérdi:

— Mit akarna vacsorázni?

Az ember, kezei tarkója alatt összekulcsolva, a kérdésre oldalt fordul, felé fordítja tekintetét, aztán hirtelen mozdulattal, térdben behajlítva, felhúzza lábait, majd leengedi a padlóra, nyilván csupa véletlenségből, éppen ráteszi őket a papucsára, így ül az ágy szélén, anélkül, hogy lába fejét a papucsba dugná. Csak egy pillantást vet az asszonyra, aztán leszegi fejét, összerántja szemöldökét, mint aki mélyen gondolkodik. Pár pillanatig marad ebben a helyzetben, aztán megint felemeli a lábát, s ahogy dől hátrafelé, úgy nyújtja ki; megint hanyatt fekszik. Nem is szól semmit. A szemét is lecsukja. Az asszony értetlenül nézi. Tehetetlenül megint megkérdezi:

— Mit vacsorázna?

Az ember nem nyitja ki a szemét. Csak mozgó ádámcsutkáján látni, hogy nyel egyet. Előrenyomuló tokája körülveszi betegesen kövér arcát, az őszes borostától kivert állát. Alig észrevehetően megrázza a fejét. Az asszony megint megéri a vállát:

— Nem is ebédelt — mondja neki. A ragasztóra akadt légy elhallgat. A nyitott ablakon át behallatszik egy parasztszekér zötyögése. A konyhaszekrényen egyenletesen ketyeg az ébresztőóra.

Az ember megint kinyitja a szemét, de nem fordul az asszony felé. Tekintete egyenesen a mennyezetre mered. A mennyezetet a gerendák egy-egy méternyi szélességű mezőkre osztják. A fölötte húzódó kisgerendák merőlegesen metszik az ágyon elterülő testet, míg a szintén szögletes alakú vastag nagygerenda párhuzamos az ágyával, és derékszögben metszi a kiskerendákat. A kiskerendák tartják a konyha mennyezetét, a nagygerenda pedig a két-két végükkel a falakra erősített kiskerendákat támasztja fel középen, úgyhogy ez valójában nem lapul a mennyezethez, mintegy tízcentiméternyi űr választja el, ilyen vastagok a kiskerendák. A nagygerenda ablak fölői oldalát erősen megvilágítja az ablakon beáramló fény, a belső oldala azonban árnyékos, sőt a vastag gerenda széles sávban árnyékot vet a mennyezet egy részére is. A nagygerenda fölötti üregekben most nem látni semmit. Régóta nem rakják már ide a házi szappant, a birsalmát, a diót. Az ember feje fölötti gerenda oldalába bevert kampós ácsszögön sem lóg semmi. Mint a

mennyezet, ez is fehérre van festve, látszik, hogy nem használják semmire. A nagygerenda megvilágított oldalán jól látszik, hogy valahol a közepe táján egy repedés húzódik végig, s hogy több helyen megrepedezett vagy lehullott a festék. Az ablak fölött, talán egy méterrel beljebb nagy, poros pókháló lóg, az ablakon át áramló levegő állandóan mozgásban tartja. Megint felzúg türelmetlenül egy légy, nyilván az előbb fölragadt utolsó szabadulási, tiltakozási kísérlete, el is hallgat, talán véglegesen. De gyorsan egy másik légy zúg el az ember feje mellett, szeme még mindig nyitva, mélyet sóhajt, a naptól és mosástól színehagyott zöld inge a mellkasával emelkedik föl és süllyed vissza. A légy visszarepül, és mintegy bukórepüléssel vágódik bele a hajába, itt ijedten zúgni, kapálódzni kezd, mire az ember hirtelen fejéhez kap, gyors mozdulatokkal, nyitott tenyérrel felborzolja a haját, fölemelkedik, az ágy szélére ül, ez csikorogva megint feljajdul; meztelen lábfejét most nem hagyja a papucs, anélkül, hogy lenézne, biztos, gyakorlott mozdulatokkal bújtatja bele. Fölnéz az asszonyra, mintha csak most venné észre, hogy itt áll mellette, hogy előbb kérdezett tőle valamit.

— Nem vagyok éhes — mondja. Hajlottan ül az ágy szélén, a konyhaszekrény mellett, a kőpadlón álló üres üveget nézi. Egyliteres fehér üveg, a címkéje, a dugója is hiányzik, s nem lehet megállapítani, bor vagy pálinka volt-e benne. Lassan ejtette ki a három szót, aztán nem szólt többet. Megköszörüli a torkát, köhög. Inge fölig begombolva, a nyaka sincs nyitva, ujjja sincs felgyűrve. Most maga elé néz, mintha a piros, fehér, kék és zöld csíkban szőtt rongyszőnyeg sávjait számolná. A csönd megint, mint folyadék az edényt kitölti a szobát, körülfogja a tárgyakat, megőrzi adott formájukat. Mintha az ajkaknak is nehezebb lenne szétnyílniuk ebben a töményebb közegben. Olyan volt ez a makacs csönd, mintha az ember előbb kimondott szavaiból áradó tiltakozás lenne.

— Dehogynem no! — mondja az asszony fölkapva tekintetét. A férje előtt áll, szemben az ablakkal, még ahogy az előbb a heverő mellé lépett. Lassan visszaereszti tekintetét. Előtte az ember hajlott, de széles, erős, válla, kopaszodó feje, őszes haja.

Az ablakkal szembeni fal mellett a konyhaszekrény, világoskékre festett, alul kétszárnyú ajtós, fölül keskenyebb tolóüveges régi bútordarab. Tetején rózsamintás fehér porcelán petróleumlámpa. Az ember föl-emelkedik az ágyról, lapos léptekkel idecsoszog, nyögve lehajol, kinyitja az alsó ajtó jobbra nyíló szárnyát, ahhoz, hogy benézessen, még mélyebbre kellene hajolnia, ez azonban nehezebbre eshet; az asszony utána fordul, némán figyel a mozdulatait, fáradt tekintetében aggodalom, reszkető jobb kezét fölemeli, ajkai szétnyílnak, mintha mondani szeretne valamit, de félne is megszólalni; az ember benyúl a szekrény aljába, anélkül, hogy benézne, megtalálja, és kiveszi a literes üveget, bal kezével fogja, a hüvelykujja szorítja a behajló tenyeréhez, fölegyenesedik, maga elé tartja, s megfogja a csak felehosszába bedugott dugót, vastag, goromba ujjjaival csak nehezen tudja kihúzni, az asszony megrökönyödve nézi, és rosszállóan ingatja kis fejét, amikor látja, hogy az ember jobb kezébe fogja az üveget, száját az ajkai közé illeszti, másik végét magasra emeli, s önti magába a pálinkát; hosszan iszik egyfolytában, anélkül, hogy egyszer is levennie szájáról az üveget, a szekrény felé fordulva áll, háttal az ablaknak és az asszonynak, az inge hátán izzadság-

foltok fehértenek, fejét kissé hátraveti, az üveg alját följebb emeli. Mikor az ivást befejezi, az előbbi mozdulatokkal bedugja az üveg száját, aztán lehajol, megint csak annyira, hogy a kezével benyúlhasson, de mielőtt az üveget betenné, meggondolhatja magát, ismét fölegyenesedik, lábával, a térde hegyével belöki a szekrény ajtaját, ez úgy marad, nem nyílik ki vissza, az üveget pedig fölteszi a szekrény párkányára, a keskenyebb fölső, üvegrész elé. Nyilván arra számít, hogy nemsokára megint inni fog, s akkor ne kelljen megint a szekrény alját nyitogatni.

— Elmész te? — kérdi az ember hirtelen az asszony felé fordulva, mintha egy már előbb megkezdett párbeszédet folytatna.

— Hova? — lepődik meg az asszony.

— A Miskához — törli meg keze fejével a száját.

— A Miskához? — kérdi az asszony most hangosabban. A szomszéd-ban visitani, ordítani kezdenek a disznók.

— Hát.

— Minek?

— Jöjjön el reggel.

— Reggel? — kérdi kis szünet után az asszony, s nem csukja be a száját, úgy maradnak az ajkai, mintha érezné, hogy mondania vagy kérdeznie kellene még valamit.

— Hát — mondja rá gyorsan az ember, mintha meg akarná előzni a kérdezősködést. Úgy beszél, mint az az ember, aki eltökélt magában valamit, de titkolni akarja, nem szívesen beszél róla, mert attól tart, hogy lebeszélük.

— Vacsorázzunk előbb! — erősködik az asszony, s az asztal felé mutat, mely tőle balra áll, elől, jobbra a gáztűzhely, zománczott, fehér teteje a falhoz támasztva, a tűzhelyen csak egy edény, egy talán kétliteres kék lábas. — Megmelegítsem a borsót?

— Elmész? — kérdezi kitartóan.

A hangok, a szavak, mint feldobott kődarab az ablaküveget, széttörrik a konyha megalvadt csöndjét.

— El? — kérdezi megint az ember.

— Főzzek tojást? Együnk kolbászt? — kérdezi az asszony, s aztán mintha utólag jutna eszébe: — Vagy igyunk tejet?

Hangja lágyan csengő, kérlelő.

— Jó. Akkor majd én elmegyek! — mondja indulatosan, s körülnéz, mint aki indulni készül.

— Ugyan. Dehogy — siet lebeszélni az asszony. — Maradjon csak!

Az asszony leoldja kötényét, s reszkető kézzel teszi a szék támlájára. Lopva még egy pillantást vet az ember felé, mintha szólni is akarna, de nem mond semmit. A konyhaszekrényen álló csörgőórára néz. Hét óra múlt. Megfordul, lehajol, úgy tekint körül, mint aki keres valamit. A gáztűzhely mellett egy kopott széken zománczott fehér lavór, mellette, lenn a padlón kék vízeskanna, az asszony mellé lép, megmarkolja a fülét, nyögve, kissé megemeli, mint aki azt akarja megtudni, van-e benne, kell-e menni a kútra, éppen csak megbillenti kissé, a kanna aljának csak a füle felőli része válik el, emelkedik fel a padlótól, aztán visszaereszti, elengedi a kanna fülét, magában mintha dűnnyögne is, de nem lehet, érteni, hogy mit akar mondani.

— Nincs az még ilyenkor otthon — egyenesedik föl. Az ember az ablak előtt áll.

- A Miska?
- Az hát.
- Meghagyod valakinek. — Éles, kemény a hangja.
- Mit? — a konyhában fülledt meleg, tömény ételszag.
- Hogy reggel jöjjön el.
- De mit mondjak, hogy minek?
- Tudja, tudja már.
- Elmennek? — szoknyája ráncai között benyúl zsebébe.
- El.
- Az ügyvédhöz? — Előveszi zsebkendőjét.
- Az ügyvédhöz.
- Vele? — Törli arcáról az izzadságot, s megáll a keze.
- Vele. — Mind érdekesebb, egyre türelmetlenebb.
- Mégis? De... — Mintha nem merné folytatni a kérdést.

Még mindig az ablak előtt áll, kifelé néz, a kérdésre sem fordul meg, csak bólint egyet. Aztán sóhajtva megfordul, leül az ágy szélére, panaszos csikorgás, két kezével a térdére támaszkodik, előre hajol súlyos felsőteste ránehezedik, tenyere térde fölött tapad a nadrágjához, hüvelykujjai belülről szorítják a combját, a másik négy ujjja a külső oldaláról. Vastag lábán feszül a cajgnadrág.

— Hát... — kezdi az asszony, de elcsuklik a hangja, talán az indultól nem tudja befejezni a mondatot.

— Elég volt — mondja az ember, s ismét eldől a heverőn. A ragasztóra akadt légy nem zúg többé. Megint sóhajt, aztán mintha valamire dühös lenne, feláll, ismét az ablak felé fordul, kinéz, kíváncsian, figyelmesen, kissé előredőlve, talán azért, hogy jobban láthasson valamit. Az ablakon is sűrű szövésű szúnyogháló, kívülről, a gangból erősítették az ablakkerethez, fölül a jobb sarkában egy klikker nagyságú lyuk keletkezett, kiszakadtak, eltöredeztek a drótszálak, s a legyek itt kényelmesen besétálhattak. A téglalap alakú aprószemű dróthálót középen egy világoszöldre festett három-négy centiméteres lécz választja ketté, melynek közepére kétszárnyú kallantyút erősítettek, ezzel zárják a becsukott ablakszárnyakat. Az ember szemöldökét összeráncolva előbb az elválasztó lécz jobb, majd a bal oldalán tekint ki az udvarra; a gangdeszkát láthatja, rajta egy literes bögre, kék-fehér pöttyös, a zománca több helyen leverődött, ezeken a helyeken feketélik a rozsdás pléh, mint a megsérült bőrfelületen a vastagra képződött, var, távolabb, az udvaron balra az üres göré sarka látszik, esőverte, napszikkasztotta, megszürkült lécek sora, vastag, nagyterherbírást tartógerendák, oszlopok, jobbra egy beteges, sárga levelű cseresznyefa koronája, aztán hátrább a szomszéd ház fehérre meszelt, repedezett fala. A fal tövében egy ráf nélküli kocsikerek, a szétszáradt fejőszék. Az ember, talán mert nem láthatja azt, amire kíváncsi, elégedetlenül fordul vissza a konyha belseje felé, egy pillanatra az asszonyon áll meg a tekintete, zsebkendője még mindig markában van, de nem szól hozzá, némán megint a konyhaszekrényhez lép, s a pálinkás üvegért nyújtja a kezét.

— Csak siess vissza — mondta előbb, aztán iszik, s visszatesszi az üveget. A lámpa ki tudja mióta áll már ott érintetlenül, a cylinder hajlatait vastagon belepte a por.

— Mért iszik annyit? — kérdezi az asszony halkán, évelődve, a tűzhely mellett áll, a kék lábasról leemel a fődöt, föléhajol, úgy néz bele, a

födöt továbbra is jobb kezében, az ujjai között tartja, aztán visszateszi a lábas tetejére, leborítja megint a délről maradt zöldborsófőzeléket; csak aztán néz félénken pislogva az emberre. Az most sem teszi be a pálinkásüveget a szekrénybe, ott hagyja a párkányon, ahova az előbb is állította. Mikor először elővette, félig volt, most talán három deci maradt az alján.

— Tudja, hogy nem szabad — teszi hozzá könyörögve az asszony, mintha megbánta volna azt, amit az előbb mondott, mintha attól tartana, hogy megsértette vele az urát. Az megköszöri a torkát, talán marja a pálinka, aztán az asszony felé fordul, a jobb kezét is fölemeli, mint amikor szólni akar neki, de hirtelen visszajeti, fejét pedig ijedten az ablak felé fordítja; a gangból nagy csörömpölés hallatszik be: egy galamb rászállt a gangdeszkan álló pöttös bögre szélére, a bögrének — üres volt — megbillent az egyensúlya, és csörömpölve esett a köre, a galamb ijedt szárnycsattogással tovarepült.

— Fene egye meg — dünnyögi megint az asszony.

— Milyen galambok ezek? — kérdi az ember.

— Ezeké — int az asszony rosszállóan a szomszédház felé.

— Azelőtt is mindig idejártak.

Ő is rosszállóan csóválja fejét.

— Hát. Csak akkor még volt a góréban kukorica. Azon éltek.

— Most meg itt éhetetlenkednek.

— Megszokták, hogy mi tartjuk el őket.

— Most majd leszoknak róla. Majd fölállítok én egy csapatót.

— Előbb kellett volna. Előbb — hangsúlyozza az asszony, s várja, megérti-e az ember a célzásait, de az már nem figyel rá, talán a pálinka álmosítja el, megint lefekszik, s ahogy eldől, máris behunyja szemét. Bal kezét könyékben behajlítva a feje alá teszi, jobbjá nyitott tenyérrel a gyomra fölött pihen. Hatalmas, erős teste végigér a heverőn. A légy megint a feje körül zúg. Jobb lábát fölemeli és átteszi a balon, bokában keresztezik egymást. Mintha megint megalvadna a csönd. A szomszédból behallatszik, hogy hosszan elbőgi magát egy tehén.

Az asszony hétéván áll az ajtóban, a szűnyogháló előtt, nem indul, talán azt várja, hogy az ember visszahívja. Visszanéz, látja, az ember kinyitotta a szemét, s tekinget, mintha őt keresné, mintha neki akarna mondani valamit. Hirtelen fölül.

— Ne — emeli föl a kezét —, erről ne szólj neki. De lehet, hogy — mintha megint eszébe jutnának a galambok — nem is az övékéi.

Nem mond többet semmit. Nem vár sem helyeslést, sem ellentmondást. Mikor visszadől, megint megcsikordul az ágy.

— Jó — mondja az asszony, megszorítja kendőjén a csomót, és sietve elindul. — Jó, de akkor is ki kellene irtani őket — mondja a galambokra. Mögötte csattanva csapódik be a szűnyogháló kerete, mint mikor a galambokra zuhan rá a csapató. Az ember összerезzen.

A gangban lelassítja lépteit, aztán megáll, tekinget, mintha valami munkát keresne, okot arra, hogy még maradhasson, hogy ne kelljen elmennie. De hiába tekinget, itt már nincs semmi sürgősen elintézni való dolga.

A gang végében három egymásra rakott nagy papírzsák, a töménytakarmány, egy kibontva, fele elfogyott. Az alig használt vödör üresen áll, nincs benne se víz, se moslék, belseje is kiszáradt. Főlöszleges, szük-

ségtelen tárgyak. Hátral az udvaron nem kárálnak, kolkodácsolnak a tyúkok, többé nem kukorékolnak a kakasok. Csöndet áraszt a ház, az udvar. A hátsó szoba ablakában kalapács, harapófogó meg egy kis olajos üveg. A takarmányzsákok előtt a falhoz támasztva egy öreg kerékpár. Kormányáról lepattogott a nikkell, vázáról a festék. Hátsó sárhányója hiányzik, a fogaskerékről szakadtan lóg a lánc. A gang első részében, a konyhaajtó és az utcai kapu közt az asztal, hosszában áll szorosán a fal mellett, két végénél egy-egy szék. A viaszos vászon terítón vastag falú, nagy, füles pohár, nincs benne víz. Belülről is száraz. Átlátszó, sima üveg, csak fölül és alul, ahol a fülét a pohárhoz erősítették, hegesztették, forrasztották, csak itt martak körül egy-egy félcentiméteres csíkot.

Az asszony a gangdeszka mellett áll, egy tartóoszlop előtt, az asztal irányában, háttal az utcai kapunak, még mindig a takarmányzsákokat nézi, talán nem is nézi, egyszerűen csak ezeken pihen a szeme. Tekintete sokáig mozdulatlan. Mintha érzéketlen volna a külső hatásokra. Megcsörren a szőlőlevél, mintha valamilyen tárgyat ejtettek volna le közé. Oldalt fordul, de nem vesz észre semmi különösöt. A sűrű levélzet között mozdulatlanul lógnak alá a zöld szőlőfürtök. A gangdeszkan, az oszlop mellett egy elkoszosodott szélű fehér kistányérban vastagra duzadt, nedvességtől átitatott, de lassan már kiszáradó papírlap: légyirtó. A tányérból már elpárolgott a víz, nem öntöttek bele újra. Magán a négyzet alakú papírlapon, a tányér szélén, a deszkan és a gang kövezeletén is döglött legyek fekszenek. A gang padlóját nyolcszög alakú lapocskákkal rakták ki, jócskán kikoptak már, több el is töredezett, közüket sem öntötték be malterrel. A repedezett gangdeszkan, a két oszlop között még egy tárgyat látni: egy félliteresnyi hosszúságú befőttesüvegben három-négy szál leanderág, töveztetni tehették ide őket, nyilván már nagyon régen, az üvegben alig maradt s megzöldült a víz, az ágakon szürkészöldre fakultak a hegyes levelek. A légypiszkos, gerendás mennyezeten rajokban lapulva feketéllenek a legyek. A konyhából köhögés hallatszik, az ember száraz, gyötrő köhögése. A két utolsó oszlop között a kijárat, a soroglya most bekallantyúzza. Az utcán kocsik zötyögnek, csikorognak, utánuk felszáll a por, látszik, hogy ömlik be a kerítés fölött az udvarba, aztán a lugason átszűrődve előnti a gang belsejét is. Fojtogató, tömény porszaggal telítődik meg a levegő. A konyhából megint zaj hallatszik. Mintha léptek zaja volna. Az asszony — talán megijed — hirtelen az utcai kapu felé fordul, egykettőre a kapuban terem, erősen lenyomja a nyagda kilincset, a kapu deszkáján apró, felkunkorodott szélű lapocskákká repedezett a vastag olajfesték, az alacsony deszkaküszöb is megkopott, széthasadt. Az asszony itt is megáll, behúzza, becsukta már a kiskaput, a kilincset is elengedte, de mintha még mindig nem határozta volna el végérvényesen, hogy el fog menni, mintha még mindig ingadozna, tépelődne afölött, mitévő legyen. A szomszéd érkezik haza parasztszekéren.

— Kaput! — kiált be a bejárat előtt megállítva a szekerét. A derékban misling. Érezni a frissen vágott gyöngye kukoricaszár édeskés szagát.

Bentről, a kapu mögül megint nesz hallatszik, mintha ajtócsikorgás lenne.

— Ejnye — csóválja évelődön fejét az asszony, s benyit vissza, behéz a gangba. A tetőről turbékolás hallatszik, talán a galamb jut megint az

eszébe. Az előbb nem válaszolt az ember megjegyzésére. Most, hogy benéz, mintha okot keresne arra, hogy még mondjon valamit. De hiába tekinget, a gangban senkit sem láthat. Az embert nyilván elnyomta a pálinka.

Hajlott háttal, maga elé nézve lépked. A foghíjas, öreg téglajárda gödreit figyeli, gondosan kikerüli őket csoszogó, lapos járása közben, nehogy megbotoljon. Csak az utcakereszteződéseknél áll meg, fejét jobbra-balra fordítva kémleli, közeledik-e autó, kocsis. Az Árpád utca sarkán a fűszeres éppen húzza le a redőnyt. Még világos van, de az üzletajtó fölött már világít a meztelen villanykörte. A bolt melletti háznak lebontották a tetejét, a régi ablakokat kidobták, csak a puszta falak meredeznek, az ácsok most emelik föl a hatalmas horogfákat. A ház előtt rengeteg törmelék, eltorlaszolja a járdát.

Átvág az úttesten, egyenest csoszog tovább egészen a Kossuth Lajos utcáig. A takarmánykeverővel szemben is új házat építenek egy nagy kertben, az alja terméskő, a nagy ikerablakok fölé most helyezik be a szemöldökfát. A sarkon megáll, a hentesüzlet előtt nagy vörös marhacombot cipel be egy kipirult arcú, fehér köpenyes férfi a hátulról felnyitott hűtőkocsiból. Elmegy a hentes mellett, nem néz be, balra fordul, a járda belső oldalán, a fal tövében akar haladni, de hirtelen megáll, megvárja, amíg a hentes megint kijön, s megkérdi tőle:

— Töpörtyűjük nincs?

— Nincsen, mama — mondja az.

Megfordul megint előre, s maga elé nézve lépked; sűrű ráncú, bő szoknyája majdnem az aszfaltot súrolja.

— Nagymama! Nagymama!

A túloldaltól kiabál egy ötéves forma kisfiú. Az asszony csak megy a hársak megnyúlt árnyékában, nem fordul a hang felé, mintha nem hallaná.

A kisfiú átszalad az úttesten, egészen közélről szólítja, de az asszony csak akkor áll meg, amikor hátulról megfogja a kezét:

— Nagymama! Nem hallod!?

— Ó, szerbusz — lepődik meg az asszony, egy pillanatra felderül az arca. — Hát te mit csinálsz? — kérdi, és megint elkomorodik. Fogatlan szája szigorúan elvékonyodik.

— Itt... játszunk.

— Az anyád otthon van?

— Igen.

Az asszony a választ hallva elgondolkozik.

— Az apád? — kérdezi aztán.

Egy kőfaragóműhely előtt állnak, bent az udvaron vastag dörgéssel, majd vékonyan sikongva felzúg a köszörűkő, s az asszony nem értheti tisztán a gyerek válaszát. Idegesen vállára teszi a kezét, hangosabban újra kérdezi:

— Az apád? Az is?

— Nem. Az elutazott — rázza a fejét a gyerek.

Az asszony elengedi a fiú vállát, szeme felvillan, előrenéz, végig a város központja felé vezető utcán. Egy férfi és egy nő jön vele szem-

közt. A fiatalasszony bal felől karolja a férfit, aki egy kolfert cipel, nehéznek látszik, lehúzza a vállát. Nyilván az állomásra sietnek.

— Jól van. Menj csak, játsszál tovább — mondja, és megindul.

Elhalad a traktorjavító műhely mellett, aztán a négyablakos zöld oldalházhhoz érve lelassítja lépteit. A ház felé fordul, úgy tesz, mint aki az ablakokon akar belesni. Az utolsó, a bejárat melletti ablak előtt megáll. Csak két lépésre van a kaputól, de nem megy odáig, nem nézi meg, hogy nyitva van-e. Teljesen az ablak felé fordul, föltekint, balra látszik a feketére rozsdásodott pléhtábla, sem az utca nevét, sem a házszámot nem lehet leolvasni róla. Az állomás felől vonatfütty hallatszik. Aztán az erős nyomás alatt kiszökő gőz sistergése. Az asszony nem fordul meg, csak a fejét fordítja vissza arra, amerről jött, szembe a lemenő nappal, az állomás felé. A gyerek még mindig ott áll a járda szélén, leeresztett kezekkel, elámulva néz utána, ahogy észreveszi, hogy ő visszafordult, tétova léptekkel hátrál, mintha elszegyeellte volna magát.

— Mért nem mész vissza játszani — mondja az asszony, szemét hunyorgatva összehúzza, de halk, gyöngé hangja aligha juthat el a gyerekeg. Visszafordítja fejét, a félig bespalettázott, félig nyitott, kétszárnyú ablakon át fény szűrődik az utcára, az ablak magasabban áll, mint az asszony feje, s ha fölneéz is, nem látja, tartózkodik-e valaki a szobában; jobb kezét fölemeli, de nem kopogtat be, leereszti vissza, fejét most a város felé fordítja, talán arra gondol, hogy sietnie kellene, mert még vagy negyedórai járásra van innen Miskáék háza, aztán gondolkodás nélkül, mint aki elszánja magát valamire, megveri az ablak csukott szárnyát; kicsit vár, de bentről nem hallatszik semmi nesz, mintha senki sem tartózkodna a szobában; az asszony megpróbál lábujjhegyre állni, hogy jobban belásson, aztán megint megveri az ablakot.

— Ki az? — hallja nemsokára bentől a kérdést és az ezt kísérő lépéseket.

Nem válaszol mindjárt, felemelt fejjel, az ablakra meresztett tekintettel vár.

Előbb az árnyékot veszi észre, aztán a félrehúzódo függöny mögöl a lánya alakját az ablakban.

— Ne haragudjon — áll meg mellette egy idősebb férfi, kezében útitáska, most érkezhetett a vonattal —, nem tudja, hol van a Savo Kovačević utca?

— Savo micsoda? — néz az emberre.

— Savo Kovačević.

— Nem tudom — rázza a fejét. Az ember tanácstalanul továbbmegy, ő megint fölneéz az ablakra.

— Mit akart? — kérdezi a lánya.

— Valami utcát keres — legyint.

— Jöjjön be, nyitva a kapu — mondja a lánya az ablakból.

— Nem. Nagyon sietek — mondja. A szorongás mintha elszorítaná a torkát, alig hallani a szavát, de szemében sötét fény ragyog.

— Hova siet? — kérdi a lánya az ablakból, arcáról még nem tűnt el a meglepetés. Bőre sima, szeme pihentnek látszik.

— Mennem kell — csap a kezével az asszony, és egy féllépésnyit közelebb lép az ablakhoz. A lánya nem szól, csak lejjebb ercszkedik, kikönyököl az ablakon, hogy közelebb kerüljön az anyjához, jobban hallja a hangját.

- Hát hova megy?
- Elküldött a Miskához! — pislog zavartan.
- Van valami baj?
- A vész — elgondolkodva, szinte akaratlanul ejti ki száján a szót, aztán hirtelen oldalt néz, mintha félne, hogy észreveszik.
- Milyen vész? — kérdi, aztán fölegyenesedik, majd idegesebb hangszúllyal: — Mért nem jön be, no?
- Nem — csap megint a kezével. — Mind le kellett ölni a csirkéket. A szomszédból átjött a pestis, mire észrevettük, már késő volt. — Az utolsó szavakat alig hallhatóan ejti ki.
- Mért nem oltották be őket? — Visszaereszkedik.
- Egyszer már be voltak. Most kellett volna megint. Tegnap kijött az állatorvos, még beoltotta őket, de ma reggel azt mondta, hiába, nem lehet rajtuk segíteni. Egy nagy gödröt ástak a kert végében, odadobálták bele. Összefogdostuk őket, s az apád egy tuskón a baltával lecsapkodta a fejüket. Csupa vér lett, mindent összefröcskölt. Aztán leöntötték őket mésszel. — Arcán, homlokán mintha mélyebbek lennének a ráncok.
- Hány volt?
- Kétszáz darabot nevelünk március óta. Március elején kaptuk őket a keltetőből.
- Borzasztó. S mind?
- Két idős férfi közeledik feléjük, az asszony mintha megijedne tőlük, alig hallhatóan súgja:
- Mind egy szálig. Nemsokára tojtak volna.
- Szörnyű, hogy nem lehetett őket megmenteni — mondja, majd hirtelen így: — S most minek megy a Miskához?
- Odaküldött — válaszolja röviden, szégyenlősen.
- De minek?
- Az asszony leereszti tekintetét. Talán kifáradt a nyaka az erőltetett fejtartástól.
- Elhatározta.
- El?
- El. Odaadja neki magát.
- Mikor ezt kimondja, megint fölnéz, de csak egyetlen pillanatra. Háta mögött, fön a villanydróton csicseregnek a fecskék. Épp hogy kirepült a fészekből az első költés.
- Oda?
- Oda.
- Megint fölnéz, de a lánya nem válaszol mindjárt. Megvárja, amíg a város felé eldübörög az autóbusz. Csak amikor zúgása elhallgat, akkor mondja.
- Jól van. — Alig hallhatóan ejti ki a szavakat, inkább csak az ajkai mozognak.
- El kellene, hogy gyere.
- Mikor?
- Most. Mindjárt.
- Tudja, hogy nem lehet.
- Most nincs itthon.
- De ha megtudja, agyonüt.
- Hát de nincs itthon.
- Úgyis megtudja.

— El kellene, hogy gyere. Most. — Szeme elhomályosodik, mintha megtelne könnyel. Ajkai reszketnek.

— Anyám, tudja, hogy... — elfullad a hangja.

— Minek ez a nagy harag? Úgysem élünk mi már soká, aztán minden...

— Tudja, mit mondott: be ne tegyük oda a lábunkat többet!

— Terád nem haragszik.

— Most sem értem küldött. A Miskát kéreti.

— Nagy hit van benne, nem engedi a büszkesége.

— Mindig ilyen volt.

— Ezért kellene, hogy elgyere.

A lánya az ablakban megtörli a szemét.

Az asszony folytatja:

— Talán, ha meglátná. A gyereket is.

— Én nem könyörgök már neki sem.

— Az urad beszél belőled.

— Őt is nagyon megsértette.

— De az is mit üzent neki!

— Utána, mikor már megalázta.

— Csak azért tette, mert téged nagyon szeretett. Te voltál a mindene.

Nem tudta elviselni, hogy elveszít.

— Éppen azért nem lett volna neki szabad, hogy...

— Fájdalmában nem tudja az ember, hogy mit csinál.

Mintha most jutna eszébe, jobb kezét az ablakpárkányra emelve, még hozzáteszi:

— Most ezt is csak azért teszi. Menjetek el, látogassátok meg.

— Nem lehet, anyám, tudja, hogy nem lehet. Azok után...

— Mért kell mindig felhánytorgatni azt, ami volt?

— Nem lehet elfeledni.

— Nézd a gyereked. Őmiatta legalább. Azért kell megtennem.

A kezét visszahúzza az ablakpárkányról, a lepattogott festékdarabkák az ujjaira ragadtak, öklével megdörzsöli a szemét.

— Annaira magára hagyjátok — szipogja tehetetlenül, aztán szoknyája zsebébe nyúl, előhúzza a zsebkendőjét, hogy letörölje vele a szétmaszatolt könnyeket. A járdára hullva csörög a fémpénz.

— No — hajol le dűnnyögve.

— Mi az? Kirántotta a zsebkendőjével?

— Ki hát. Gondoltam, ha lesz, veszek töpörtyűt. Azt nagyon szereti.

Lehajol, majdnem kétrét görnyedve keresi, merre gurult a pénze.

Először a fal tövét fésüli át a tekintetével. Nagy darabon lehullott a vakolat, a pincenyílásról hiányzik az egyik ablakszárny, a másiknak leszakadt a felső sarokvasa, lábával félrenyomja a fal és az aszfalt érintkezési helyén kinövő bokros porcfű kövér szálait, rémült hangyák szaladnak szerteszéjjel; a pénzt nem látni, a járda kissé kifelé lejt, s valószínű, hogy a pénzdarabok is a lejtő irányába gurultak, megfordul arccal az úttest felé, háttal a lányának, még lejjebb hajol, bal kezét könyékben behajlítva hátán keresztbe teszi, előtte nagy darabon megrepesztett az aszfalt, mintha valami nehéz tárgyat ejtettek volna ide, apró mozaikkockákra töredezett, a repedésekbe beleszáradt a sár, mintha malterrel öntötték volna be a mozaikkockák közötti üregeket; tekintete

végigbotladozik egy görbe repedésen, amely a fal tövét összeköti az aszfalt külső szegélyével, az élükre rakott sárga téglasorral.

— Oda kigurulhatott az, a fű közé — mondja az ablakból a lánya. Az asszony mélyet sóhajtva kiegyenesedik, visszanez a lányára, az ablaküveg visszaveri a napfényt, gyorsan elfordul tőle.

— Lehet, hogy a csatornába gurult bele — motyogja, s a város felé, a saját árnyéka után lép kettőt, itt a kaputól kiindulva egy csatorna vágja keresztül az aszfalt szalagját, valamikor fémlap borította, ezen folyt ki az udvarról a víz az utcára. A vaslemez már elkallódott, csak a három pánt maradt meg, amely egyenlő távolságban átköti a csatorna két partját, s amely a fedőlemezt tartotta, ma már semmire sem szolgál, mint ahogy maga a csatorna sem; régen eltömődött földdel, senki sem tisztítja, kotorja ki, itt is kinőtt a sötétzöld porcfű meg a sárga virágú kutyatej; mintha valami azt sugallná neki, hogy csakis itt kell lennie az elgurult pénzének, letérdel a csatorna mellett, kezével hajtja szét a fűszálakat, úgy keresi rövidlátó szemével, egészen közel hajolva, de csak nem találja a fényes fémdarabokat.

— Ugyan már, anyám — szól le a lánya az ablakból, hangjában nyugtalanság, mintha szégyellné, hogy az anyja itt előtte görnyedve keres valamit az aszfalton. — Várjon, majd én! — egyenesedik fel, nyilván, hogy maga is kijöjjön segíteni a keresésben. Mielőtt azonban erre sor kerülne, futva megérkezik a gyerekek, s kifűlva kérdezi:

— Nagymama, mit keres?

— Elgurult a pénze. Segíts megkeresni — válaszol a gyerekeknek az anyja, aztán az asszonynak szól erélyes hangon: — Maga meg keljen fel!

Az asszony engedelmeskedik, kezére támaszkodva, nyögve főlegyenesedik.

— Ide gurulhatott — mutatja a fiúnak, a csatorna felé intve. Az állomás felől jön egy fiú, megáll, szó nélkül nézi, mit keresnek.

— Vagy inkább amoda ki, a fű közé — mutat a lánya a járda külső szegélye, az azon kívül húzódó virágágyak felé. A fiú fürge tekintete most itt kutat a pénz után. Az aszfalt sárga téglaszegélye néhol ki sem látszik a föld alól, talán tavasszal, amikor ásták a virágágyakat, vagy később, amikor kapálták őket, akkor került vigyázatlanságból a föld a szegélyre, itt letaposták és megkeményedett.

— Itt van — kap egy fénylő tárgy után a fiú, az asszony és lánya felvillanó szemmel odanéz, de mielőtt fölemelné, látja, hogy nem pénz, csak sörösüveg kupakja.

— Jaj, hát mennyi volt, majd én adok helyette — megint az asszonyhoz a lánya.

— Á, nem kell. Úgyszincs töpörtyű — mondja szomorúan az asszony. — Megyek is, mert sosem érek oda — néz föl a lányára reményvesztett tekintettel. A fekete szoknya zsebéből kifehérlik a begyűrt zsebkendő csücske.

— Dehogynem! Itt van e. Várjon csak! — szól le a lánya, aztán eltűnik az ablakból, nyilván a pénzért megy, mikor visszajön, az anyja megint a járda szélén görnyedve kutat az elgurult pénz után, mintha még mindig reménykedne abban, hogy sikerül megtalálnia.

— No, jöjjön — nyújtja ki a kezét, a markát összecsucskva.

Az asszony főlegyenesedik.

— Hagyjad, kisfiam — mondja a gyerekeknek.

Két piktör megy el előttük, egy kerékpárt tolnak, nagy kétszárú lét-rát tettek rá hosszában, azt fogják, az egyik a jobb, a másik a bal oldalon. A csomagtartóra vödröket akasztottak. Nemcsak a cipőjük, ruhájuk, de a kerékpárjuk is masztatos, festékes.

A nap elmerül a házak mögött, árnyékba borul az egész utca. Nehéz motorkerékpár robog el a központ felé, kipufogója füsttel és erős benzinszaggal itatja át az állott, meleg levegőt. A kerékpár csörömpölve a kifolyócsatornába zökken.

— No, jöjjön — kérleli megint az asszonyt a lánya.

— Akkor... — néz föl a lányára, aztán mintha meggondolná, nem fejezi be a mondatot, töprengően lehajtja fejét, s mikor ismét fölnéz, így folytatja: — Jó lenne, ha még ma este eljőnnének. — A közelben becsapódott egy gépkocsi ajtaja.

Nem várja meg, mit válaszol a lánya. Megindul, előrebukva, lecsapott fejjel megy tovább. Az úttesten, alig néhány méterre balra szürke gépkocsi áll. Eddig észre sem vette. Hallani, ahogy erőlködik, fel-felzúg, de nem gyújt, nem indít a motor. Egy-egy sikertelen kísérlet után a sofőr újra próbálkozik, de csak hiába.

A nap már nem süt be az utcába, alkonyati szürkület ereszkedik le a házak közé, de nem csökken a hőség, a napközben átforrósodott aszfalt árasztja magából a forróságot. Mint mikor a fűtés után a kemence kiadja a meleget. Távol, az ég alján a még alig látszó felhők szegélyét véresre festi a lebukó nap.

Homlokán előrébb húzza a fekete kendőt, aztán megállás nélkül siet Miskáék házához.

A Jézus Szíve templom utcájában már lassabban lépked, kifulladt, kapkodva szedi a levegőt. Ahogy a Miskáék alacsony kis ablakú, roskatagnak látszó háza elé ér, még be sem nyit, már a kapuban hallja Miska hangját. Az udvaron tárgyal valakivel. Az asszony lenyomja a kilincset, de a sűrű szőlőlugastól nem látni ki az udvarra.

— No, én nem adom — tisztán hallatszanak a szavak —, az anyjuk kínját!

— Akkor mit csinálsz vele? — kérdezi a másik.

— Kiviszem Bogarasba.

— Lehet, hogy már ott sem adják meg értük. Mindennap esik az ára.

— De, most vitték ki az öcsémék. Mindjárt adják a pénzt is.

— Akkor meg reggel vinnünk kellene. Még meg nem gondolják. Mert ezek itt a szövetkezetben csak egy hónapra fizetnek.

— Hát kellene, csak...

Csak most vehette észre, hogy az asszony hangtalanul csoszog a gangban a saroglya felé. A lugas az utcai kapu felől a legsűrűbb, beljebb ritkul, a folyosó belső végénél pedig nem marad belőle semmi.

— A disznókról beszéltek? — kérdezi az asszony.

— Hát — mondja Miska —, el kellene már vinni őket, de nem tudjuk, hova lenne jobb.

— Na, akkor majd jövök — indul a másik ember.

— Jó — lép utána, hogy kikísérje.

— Maradj csak — legyint az.

— Azért kifáradtam — pislog az asszony az oszlophoz dőlve. A gang a földtől az ereszig teljesen nyitott.

— Jaj, hát mért nem ül le — tol alá az ember az asztal mellől egy széket. Nyagda, kopott, billegő támlásszék.

— A Piros? — érdeklődik az asszony felesége iránt. Előrehajolva ül a szürke faoszlop mellé tolt széken.

— Kint van a bosztánban.

— A bosztánban? — kérdezi vissza az asszony, talán mert az akol oldalára felágaskodó, egymás hátát taposó disznók ordításától nem érthette tisztán az ember szavait.

— Ott. Szedi a borsót. Jaj — vakarja meg ismét a tarkóját —, nem is tudom, mit csináljak. Érte is ki kell mennem — s a nagy kapun belül álló motor felé int —, de a disznókat is meg kell itatnom, mert kitörik az aklot.

Az asszony szorongva aggódó szemekkel figyel. Az ember egy-egy el-lesett mozdulatából talán már előre választ szeretne kapni a még ki nem mondott kérdéseire.

— Megyek is én mindjárt, csak azért jöttem, hogy mondom, mit csinálsz reggel?

— Reggel?

— Reggel hát. De hallom szállítani akartok.

— Muszáj lesz elvinni őket. — A ház előtt sorakozó három vödörhöz lép. Mindegyik tele van moslékkal. A középsőn keresztül fektetve egy fél méter hosszú, fából faragott keverőkanál. Lehajol, megmarkolja a vékonyabb végét, belemártja a napon megsavanyodott moslékba, s keverni kezdi. A vödör széléről riadtan szállnak föl a legyek.

— Muszáj? — dől hátra az asszony, de a szék megbillen, az egyik lába rövidebb, a kövezet is egyenlőtlen, s nyilván megijed, hogy hanyatt esik, megint gyorsan előrehajol, visszaáll az egyensúlya.

— Muszáj lesz. Az ára is esik. — Jobb karját könyékben behajlítva maga elé emeli, ujjait szétfeszítve felfelé fordítja hatalmas tenyerét, aztán még hozzáteszi: — Meg hely sincs már itt nekik...

Az asszony hallgat, maga elé néz, úgy bólogat, mintha egy gondolatban folyó párbeszédhez helyezelne.

— Szük itt már minden — magyarázza Miska, kapkodja tekintetét, hol az asszonyra néz, hol hátra az istálló meg az ól felé —, a malacokat sem tudom hova tenni, meg a borjak is ki akarják már dönteni az istálló oldalát. Nyomorúság ez — legyint lemondón.

— Akkor nem érsz rá? — kérdezi az asszony hirtelen, mintha álomból riadna föl.

— Nem — mondja gyorsan, határozottan, aztán bizonytalanabban folytatja, talán mert maga is bántónak találta a hangját. — Mért? Akartak valamit? — elengedi a keverőkanalat, az megáll a sűrű moslékban, csak a fogástól, a tenyér csiszolásától fényes felső vége látszik ki; a két szélső vödörnek hiányzik a füle, kiszakadt a vödör oldalából, helyére, a felső perem alatti két-két lyukba gorombán összesodrott drótszalakat erősítettek, ezek mint vékonyabb drótkötél, lapos ívben hajoltak át a vödör fölött, a vödörök külső falán odaszáradt, moslékmaradványok. — Kellett volna? — emelkedik föl az ember, gyűrött inge alja hátul kicsúszott a nadrágjából. A karját, a nyakát, az arcát barnára sütötte a nap. Rövid,

fekete haja égnek áll, állán két-három napos erős fekete szakáll, bajusza hegyesre vágva.

— Kellett volna... — mondja az asszony határozatlanul.

— Micsoda? — lép közelebb az ember csípőre tett kézzel. — Később nem lesz jó?

Látszik, egyre inkább idegesíti a szakadatlan tartó, megerősödő disznóordítás.

— De. Talán... Ímmel-ámmal mondja az asszony. Aztán fölkapja fejét: hátul a fészér alól egy tyúk szaladt ki riadtan kotkodácsolva, szárnyával csapkodva az udvar közepére.

— Ezzel meg mi lett — nevelt az ember —, már mind elült.

— Biztos megijesztette valami.

— Persze, a malacok.

— Kint vannak?

— Hát. Nem tudom már hova tenni őket...

— A tyúkok is ott alszanak a fészér alatt, ugye?

— Ott, ezek meg be-bemennek, a kakasülő alatt összeszedik a tyúkszart.

Miska idegesen megint a vödörkhöz lép, megmarkolja a keverőkanalat. Az asszony föláll, talán kipihente, kifújta magát, közelebb megy a feleshez, mintha óvatosságra lenne szükség, körülnéz, s halkabbra fogva a szót, mondja:

— Azt akarta, hogy reggel gyere el.

— Holnap?

Az asszony csak bólint, s figyelmesen nézi, hogy kavarja az ember a moslékot.

— Ja — kapja föl Miska fejét, mintha most értette volna meg, miért jött az asszony, miért hívja.

— Hát nem tudom — mondja mélyet sóhajtva —, nem tudom, mi legyen. Beleszakad az ember a dologba!

Mintha valami titokzatos öröm jelent volna meg, bujkált volna az asszony szemében a tétovázó szavakra. Hátranéz, visszaül a székre.

— Mondjam neki, hogy szállítotok, nem bírsz jönni? — kérdezi sietve.

— Hát... mondja — válaszol anélkül, hogy fölnézne, tovább kavarja a moslékot. Távolabb, a rögtönözve összetákolt góré mellett nagy kék vándling, ebben a baromfinak szoktak keverni.

— Vagy... — bizonytalan hangsúllyal folytatja — eljössz utána? — A volt gyermekfürdető teknő most itatóvályúul szolgál.

— Nem is tudom — húzza föl megint a szemöldökét, s tanácstalanul megrántja a vállát —, igazán nem tudom, mit csináljak.

— Nem?... Hát... — Az asszonyt szemmel láthatóan meglepte ez a válasz, s nem tudta mivel magyarázni. Nyilván örül neki, de zavarja is, hogy nem tudja, nem is sejti, hogy mi történt, mi áll az ember megváltozott magatartása mögött.

Az akolban a disznók szüntelenül ordítanak.

— Hát mi történt? Olyan sürgős lett? — kapja fel a tekintetét, tárja szét a karját, a csodálkozás.

Most mintha az asszony nem tudna felocsúdni a meglepetéstől. Szeme kerekre tágul, tekintete merev.

— Hogy? — áll föl, de meggörcbült háta nem egyenesedik ki. Állán

állandóan reszket egy nagy szemölcsből kinőtt hosszú fehér szőrszál. — Hogy? Hát már nem akarod?

Az előbb talán megőrült annak, hogy Miska, a feles nem kap az alkalmon, hogy így talán még marad idő arra, hogy az ura meggondolja magát és ne írasson rá mindent, ne hagyja rá magát a felesre, most mintha attól ijedt volna meg, mit is szól majd az ember, ha megmondja neki, hogy visszautasították azt az áldozatot, amit ő följánlott. Áll csak, me-rev mozdulatlansággal néz a felesre, de gondolatban már nyilván az urát látja maga előtt.

— Hát tudja... — Hímel-hámol, mintha még nem döntötte volna el magában, hogy mondja-e vagy sem, vagy mintha nem is tudná, hogy mit lenne jobb mondanía. — Tudja, magam sem tudom, hogy lenne jobb. Éppen az éjjel beszélgettünk a Pirossal. Hívnak ide a cukorgyárba munkásnak, aztán... — Most a másik vödörbe nyomja bele a kanalat.

— Ja — ejti ki az asszony a szót. Aztán még egyszer vonatottan, csodálkozva: — Jaaa... Persze, persze — bólogat lassan.

— És oda is holnap kellene mennem.

— Na jó — kapaszkodik meg az oszlopban —, menj, etess, nem tartalak föl tovább.

Még mindig alig csökkent a hőség. Kókadtan, porosan fonnyad az utcai akácok lombja. Ahogy a kapun kilép, föltekint végig az utca hosszán, mintha a visszaindulás előtt fel akarná mérni, mekkora út áll előtte. Távol, az utca végén, a látóhatár peremén egyre emelkednek a gubancos felhőgomolyok.

— Erre is mennyi építkezés — legyint kezével a túloldal felé mielőtt továbbmenne.

A gangban az asztal mellett csak két szék van. Mikor az asszony hazaér, látja, hogy az egyikén, a kapuval szemközt, az ura ül, a másikon egy magas, sovány öregember, aki a kapunyitásra megfordul, hogy lássa, ki jött. Az asszony is nyilván csak most ismeri fel a szőlőszomszédot.

— Hát maga? De régen járt már nálunk — közeledik feléje.

— Tárgyaljuk éppen, hogy mi legyen.

— A szőlővel?

— Hát. Még mindig kötözködésig érő víz van rajta. Az idén már nem lesz belőle semmi.

— Ki is megy az már. Befullad ebben a melegben — teszi hozzá az ember.

— Nincs szerencsénk vele — ingatja fejét az asszony.

— Most már szépen termett volna.

— Nincs szerencsénk — ismétli az asszony, aztán felgyújtja a vilányt.

— Nem tudom, mit csináljunk vele — mondja a vendég.

— Na, én ugyan rá se megyek többet!

— Nem?

— Nem én!

— Akkor mit csinálsz vele?

Az ember nem válaszol mindjárt, egy pillanatig az asszonyra néz várakozóan, mintha tőle akarná megtudni, mit kell mondanía.

— Nem bírjuk mi azt már — mondja csakugyan helyette az asszony.

Az ember megint az asszonyra pillant, mintha meglepte volna ez a válasz, s magyarázatra lenne szüksége. Az a konyhába megy, széket hoz magának, s leül a két ember közé, az asztal mellé.

— Hát igaz — bólogat a vendég is, aztán mintha a régi időkre emlékezne: — Ide jut az ember — mondja mélázón, majd élénkebben: — Pedig elnéztem néha, milyen gondossággal nyesőzted, gereblyéztied a sor-közoeket. Este soha el nem jött onnan, úgy, hogy előbb minden sort be ne gereblyézett volna — magyarázza az asszonynak. Jobb kezével az asztalra könyököl, mutatóujját kinyújtja, egy-egy mozdulattal külön hangsúlyt ad a szavaknak. — Aztán, mikor már készen volt a munkával, néha félórát is guggolt egy-egy tőke mellett, mintha minden szőlőszemet, levelet külön megnézett volna...

Elhallgat, s az ember mintha csak ezt várta volna, megfogja az asszony karját, türelmetlenül kérdi tőle:

— Jön?

Az asszony előbb a vendégre néz, talán azt akarja, azt szeretné az arcáról leolvasni, hogy tudja-e, ő hol és milyen ügyben járt, aztán talán mert az ember még mindig nem eresztette el a karját, mintha sürgetésnek engedne, gondolkodás nélkül csak ennyit mond:

— Nem.

— Nem? — Az ember visszahúzza a kezét, hátradől a székén. Szemben vele, a lugast tartó huzalon egy megrozsdásodott, kis tejszűrő lóg. Évekkel ezelőtt akaszthatták oda.

— Nem ér rá.

— Nem kell neki?

— Szállítanak.

— Éppen reggel?

— Muszáj neki.

A vendég némán figyel a párbeszédüket.

A szomszédból rothadt trágya szaga érződik.

A közelben felvisít egy malac. Élesen, mint a késszúrás.

— Hát akkor majd beszélgetünk még — áll fel a vendég. Menjünk, mert már húzzák az Űrangyalát. — Harangozni kezdenek. Indulni készül.

— Jó — mondja az ember meglepetten, mintha most kapcsolna vissza az előbbi gondolatokhoz. — Jó — ismétli, és nem marasztalja.

Mindketten kikísérik a kapuig. Mikor elmegy, az asszony becsukja a kaput, és ráfordítja a kallantyút. A kulcs is a zárban áll, de, mert a félfá megvetemedett, már régóta nem lehet bezárni a kaput.

— Ma már ne jöjjön senki — mondja.

— Nem kell neki, mondd? — csoszog az ember is a konyha felé. — Meddig harangozik ez...? — dűnnyögi, mintha idegesítené.

— Nem ér rá, mondtam.

Megfogja az előbb kihozott széket. Visszaviszi a konyhába.

— Nem? — áll meg az ember.

— Nem — mondja az asszony a konyhaajtóból, anélkül, hogy visszafordulna. Aztán bent is felgyújtja a villanyt.

— Hát tudod te, mi ez?! — megáll az asztal mellett, a bal kezével ránehezedik, leszeggett fejjel, behajlított bal térddel áll, arca kipirul, hangja erélyes. — Nekem egy egész élet kellett ahhoz, hogy ezt összeszedjem, ő azt is sokallja érte, hogy egy reggel, hogy egyetlen reggel...

Nem fejezi be. Elcsuklik a hangja. Kezével lemondón legyint.

— Jöjjön már vacsorázni — hívja az asszony. A konyhában úgy áll az asztal, félig megterítve, ahogy ott hagyta.

Az ember nyel egyet, elengedi az asztalt, bemegy a konyhába, nem válaszol az asszonynak, csak eloltja a villanyt.

Másnap délután két óra felé az asszony a gangban ül az asztal mellett, és az ember nadrágját foltozza. A kapucsikorgásra öltés közben megáll a keze, hátrafordul. A lánya jött.

— Meggondoltad mégis? — örül meg a jövetelének.

— Hát. Megyek a munkáról, és...

— Az urad tudja? — teszi le a nadrágot.

— Nem. Az apám?

— Nem tudom, hova ment. Reggel, mikor én fölébredtem, már nem volt itthon. Pedig... — óvatosan leveszi a szemüvegét.

— S azóta nem jött?

— Nem.

— Hova mehetett?

— Nem tudom.

— De... hogyhogy?... — Idegesen, csodálkozva forgolódik.

— Mit akartál vele? — kérdezi nyugodtan az asszony.

Az állomásról idehallatszik egy hosszú vonatfüty.

— Mit? Hát jöttem... — A lány egyre idegesebb lesz. — De hol van?...

— Mit akartál vele? — ismétli az asszony.

— Mért nem segít? Mondja, hol keressem.

Csak kettőt lépett előre, s a saroglyában állt. Innen néz ki az udvarra. Beárnyékkolt szeme, lehajló ajkai szomorúságot kölcsönöznek az arcának. Kapucsikorgás hallatszik, mindketten megfordulnak, a kapu sarkig kinyílik, de az üres keretben nem áll senki, csak a szemközti ház egyik fele látszik. Az asszony és a lánya összenéznek, de nem szólnak egymáshoz semmit.

Néhány pillanatig állnak így némán. A fiatalasszony aztán visszafordul, s a gangdeszka mellett állva kinéz az udvarra.

— Nem maradt egy se? — kérdezi, s kerek arca most mintha becsettnek látszana a sűrű lugas árnyékában.

— Nem. — Az asztalnál marad, nem csukja be a kaput.

— Hogy nem lehetett őket megmenteni?

Az asszony nem felel, a kezében tartott szemüveget leteszi az asztalra, föláll, és a lánya felé indul.

— Mikor annyiféle gyógyszer van már! — folytatja.

— Azt mondják, nagy vész van.

A lánya mellett áll, de nem néz föl rá, az udvart figyelni, úgy folytatja, mintegy önmagának bólogatva hozzá:

— Későn vettük észre. Későn. — Most rövidlátó szemével hunyorogva néz föl a lányára, aki, talán mert szemrehányást, vádat érez az anyja tekintetében, zavartan, védekezően lehunyja a szemét. Mikor ismét kinyitja, még mindig az anyja várakozó tekintetét látja maga előtt.

A nyitott kapun át az utcáról beáramlik a levegő, de ez sem enyhíti a fülledt, fojtó hőséget.